

Accepted manuscript

Artiklen er publiceret i denne udgave i *Ledelse i Morgen*:

<http://www.ledelseimorgen.dk/>

Lomholt, J. J., Johnsen, D. B., & Thastum, M. (2019). Hvordan hjælper vi børn med problematisk skolefravær? Erfaringer fra Back2School-projektet. *Ledelse i Morgen*, 22(4).

Hvordan hjælper vi børn med problematisk skolefravær?

Erfaringer fra Back2School-projektet

Af Johanne Jeppesen Lomholt, adjunkt, Daniel Bach Johnsen, ph.d.-studerende, og Mikael Thastum, professor ved Aarhus Universitet

Skolefravær skal ses som et akut symptom, som kræver umiddelbar handling for at undgå, at omfanget og konsekvenserne af fraværet øges. Men elever med problematisk fravær er en heterogen gruppe med mange bagvedliggende årsager til fraværet, så hvordan skal fraværet håndteres? Denne artikel beskriver forskellige typer af fravær samt kriterierne for, hvornår elevernes fravær viser et mønster eller når et niveau, som skønnes at være problematisk. Derudover præsenteres fraværsindsatsen Back2School og nogle af de første resultater af effekten af denne indsats.

Skolen er en vigtig kontekst for børn og unges sproglige og akademiske udvikling samt for udviklingen af deres sociale kompetencer og relationer. Fravær fra skolen vil derfor uvægerligt have en indvirkning på disse områder. Undersøgelser har fundet en væsentlig sammenhæng mellem skolefravær og henholdsvis lavere fagligt niveau og dårligere social trivsel (Carroll, 2010; Gottfried, 2014). På længere sigt øger mere omfattende skolefravær risikoen for senere at droppe ud af uddannelsessystemet og dermed for akademiske, økonomiske, sociale og sundhedsmæssige problemer i voksenlivet (Attwood & Croll, 2006; Christle, Jolivette, & Nelson, 2007; Kearney, 2008b).

De nyeste fraværstal fra Undervisningsministeriet viser, at der i løbet af de seneste skoleår er sket en stigning i skolefravær blandt folkeskoleelever i Danmark. Danske folkeskoleelever har nu i gennemsnit 12 dages fravær fra skolen, hvilket er en fraværsdag mere end for tre år siden. Der er desuden færre elever med lavt fravær, og andelen af elever med et gennemsnitligt fravær på over 10% er steget (Undervisningsministeriet, 2018).

Opsporing af problematisk fravær

En af udfordringerne i forhold til elevers skolefravær er at kunne fastslå, hvornår fraværet er problematisk; altså hvornår skolefraværet har et niveau eller omfang, som er forstyrrende for eleven og påvirker elevens akademiske udvikling eller trivsel. Som tallene fra Undervisningsministeriet vidner om, har størstedelen af

alle elever fravær fra skolen. For en stor del af disse elever vil fraværet være på et niveau, hvor det er uproblematisk og uden væsentlige konsekvenser for deres akademiske udvikling eller trivsel. Men for en mindre gruppe har fraværet en sådan karakter, at det er problematisk for eleven og kræver handling for, at problemet ikke eskaleres yderligere med øgede konsekvenser til følge.

I Danmark mangler der konsensus omkring, hvornår skolefravær skal betragtes som problematisk. Der er derfor store forskelle blandt kommunerne samt skolerne inden for de enkelte kommuner i forhold til, hvornår der reageres på et barns fravær. Ofte beror denne vurdering på et skøn. En klar defineret skelnen mellem, hvornår skolefravær er problematisk og uproblematisk, vil have vigtige implikationer for praksis (Heyne, Gren-Landell, Melvin, & Gentle-Genitty, 2018). For det første vil man ved hjælp af skolens fraværsmålinger kunne iværksætte en systematisk opsporing af de elever, der opfylder eller er på vej til at opfylde kriterierne for problematisk skolefravær. Dette ville kunne gøres ved, at der for eksempel fra kommunens side hver måned vil være en systematisk tilbagemelding til skolerne med en opgørelse over, hvilke elever der opfylder kriterierne for problematisk skolefravær, samt hvilke elever der er i risiko for at udvikle problematisk fravær. På denne måde vil ansvaret for opsporingen af elever med problematisk adfærd ikke kun være på de enkelte lærere og skolen, og man kommer uden om, at det skal bero på individuelle vurderinger. For det andet vil faste kriterier for problematisk fravær gøre det nemmere at fastsætte procedurer for, hvilke initiativer der skal igangsættes for at hjælpe elever tilbage til en normal skolegang. Igangsættelse af initiativer vil blive iværksat ved en fastsat procedure for, hvordan der skal handles, når et barn opfylder kriterierne for problematisk fravær. For det tredje og sidste vil en klar definition af problematisk fravær også have implikationer for forældrenes måde at håndtere et barn med skolefravær, idet det nu tydeliggøres, hvornår man fra skolens side anser elevens fravær som værende bekymrende og handlingskrævende.

[Fastsættelse af problematisk fravær](#)

Den amerikanske forsker Christopher Kearney har udviklet følgende tre kriterier for, hvornår fravær skal ses som problematisk (Kearney, 2008a): Barnet skal 1) have været fraværende minimum 25% af skoletiden inden for de sidste to uger, 2) have oplevet omfattende problemer med at komme i skole de seneste to uger, hvilket indvirker på barnets eller familiens daglige rutiner, og/eller 3) have været fraværende mindst 10 dage i en periode på 15 uger. Fordelen ved denne definition af problematisk skolefravær er, at den både inkluderer massivt fravær i kortere perioder (kriterie 1) samt fravær, som er mere sporadisk, men bliver akkumuleret til et betydeligt fraværsniveau over en længere periode (kriterie 3). Det andet kriterier fanger de elever, som vægrer sig ved at skulle i skole. Netop denne vægringsadfærd kan være en indikator på skolefravær på sigt, idet vægringsadfærden kan være så massiv og have så stor indvirkning på familielivet, at forældrene til sidst

opgiver at få barnet i skole. Kearneys definition af problematisk skolefravær er dog ikke uden kritikpunkter (Heyne et al., 2018). Fastsættelsen af grænsen ved 25% er baseret på et ekspertskøn og ikke funderet i forskning, som viser, at 25% er en meningsfuld grænse for problematisk fravær. Samtidig er det i praksis svært at vurdere, hvornår et barns vægringsadfærd har nået et sådant niveau, at det opfylder det andet kriterie. På trods af disse kritikpunkter har Kearneys definition af problematisk skolefravær vundet stort indpas internationalt og bliver brugt i undersøgelser på tværs af lande. Definitionen er derfor et godt eksempel til inspiration for, hvordan problematisk fravær kan defineres.

Hvad karakteriserer et barn med problematisk skolefravær?

Der er flere risikofaktorer for skolefravær, og disse faktorer relaterer sig til en bred gruppe af domæner omkring barnet. Nogle faktorer er relateret til det individuelle barns psykiske og fysiske trivsel, herunder angst og depressive symptomer, adfærdsproblemer samt kronisk sygdom. Andre faktorer er mere relateret til familiesystemet, herunder opdragelse, sygdom hos forældrene og socioøkonomiske faktorer. Også faktorer relateret til skolen såsom skole-hjem-samarbejde, relationen til lærerne og trivslen i klassen kan have en indvirkning (Ingul, Havik, & Heyne, 2018; Kearney, 2008b; Lomholt, Arendt, Bolvig, & Thastum, 2019). De mange risikofaktorer for skolefravær viser, at gruppen af børn med problematisk skolefravær er meget heterogen, hvilket stiller store krav til fleksibilitet hos indsatser, som skal hjælpe med at reducere elevens fravær.

Hvad karakteriserer forskellige typer af fravær?

For at kunne igangsætte den bedste indsats til at hjælpe eleven med at øge sin tilstedeværelse i skolen er det vigtigt at have årsagerne til skolefraværet for øje. I litteraturen skelner man mellem fire typer af problematisk skolefravær (Heyne et al., 2018). Den første refereres til som *skolevægring*. Denne type fravær ses hos børn, hvis fravær skyldes psykosociale årsager. Det kan eksempelvis være angst, stress, depression, somatiske klager eller lignende. Børnene vil ved tanken om at skulle i skole vægre sig og være oprørte over det. Forældrene vil være vidende om barnets fravær og vil gentagne gange have forsøgt at få barnet i skole. Den anden type refereres til som *truancy* (bliver ofte oversat til pjæk på dansk) og er fravær fra skolen uden acceptabel årsag. Ofte vil fraværet være uden forældrenes viden, og motiveret af lysten til andre aktiviteter end undervisning eksempelvis at være sammen med venner. Den tredje type er *forældreinitieret fravær*, som kan være motiveret af en ligegyldighed over for skolen fra forældrenes side, eller at forældrene ikke er i stand til at varetage barnets behov og få det afsted om morgenen. I nogle tilfælde vil det forældreinitierede fravær også skyldes, at forældrene har et behov for at have barnet hjemme, fordi barnet eksempelvis skal hjælpe til eller passe en af forældrene. Den sidste type fravær kan karakteriseres som *skoleinitieret fravær*. Fraværet

vil her være motiveret af skolebaserede beslutninger, som kan føre til øget fravær hos eleven. Det kan eksempelvis være mangel på ressourcer og støtte til elever, som har brug for det i løbet af skoledagen, eller at eleven er blevet bortvist fra skolen.

Denne opdeling af fravær i typer skal ikke ses som en udtømmende liste, da der vil være elever, hvis fravær ikke passer til nogen af typerne, ligesom der vil være elever, hvis fravær passer på flere typer. Men et fokus på fraværstyper har dog stadig sin berettigelse, da det har stor betydning for de indsatser, der skal igangsættes.

Back2School: En indsats mod problematisk skolefravær

Center for Psykologisk Behandling til Børn og Unge (CEBU) på Aarhus Universitet har igangsat projektet Back2School i samarbejde med Aarhus Kommune og Innovationsfonden. Formålet med Back2School er i tæt samarbejde med forældrene og skolen at hjælpe elever med problematisk skolefravær tilbage i skolen.

Back2School er et forskningsprojekt, der blev pilottestet i foråret 2017 og i øjeblikket evalueres i et lodtrækningsforsøg i Aarhus Kommune og Odder Kommune indtil sommeren 2019 (Thastum et al., 2018). I lodtrækningsforsøget bliver de deltagende familier udtrukket til enten at deltage i Back2School eller modtage kommunen sædvanlige tilbud. Det er derfor tilfældigt, hvilke elever, der får hvilken indsats. Det er på denne måde muligt at afklare, om Back2School er et bedre og mere effektiv indsats, end hvad eleverne ellers normalt tilbydes. Efter afslutningen af evalueringen af Back2School i sommer 2019 er det hensigten at udrulle Back2School til flere kommuner.

Familiernes vej ind i et Back2School-forløb

Back2School henvender sig til børn med problematisk skolefravær uanset den bagvedliggende årsag. De eneste kriterier for at blive inkluderet er minimum 10% fravær i løbet af de seneste tre måneder. Derudover er det et krav, at familierne kan tale og forstå dansk, da der ikke er ressourcer til tolkebistand i forskningsprojektet. Da det er skolernes fraværsregistreringer, der bruges til at måle effekten af indsatsen, er det kun børn fra folkeskoler, som kan inkluderes i projektet. Familierne tager selv kontakt til CEBU for at blive inkluderet. Flere gør dog dette på opfordring fra skolen eller andre kommunale fagpersoner. I det nuværende projekt bliver de deltagende familier efter lodtrækning enten tilbudt et Back2School-forløb eller Aarhus Kommunes sædvanlige fraværsindsats.

For de familier, som tilbydes et Back2School-forløb, starter forløbet med en forsamtale med den psykolog, som skal stå for forløbet, med deltagelse af både elev og forældre. Formålet med forsamlingen er at få en forståelse af, hvilke bagvedliggende årsager der kan være til elevens fravær. På baggrund af dette interview samt spørgeskemaer, som både elev, forældre og lærer, har udfyldt inden forsamlingen udarbejdes en case-formulering for den enkelte familie. Her samles alle de informationer, som er indsamlet om familien, for at give et helhedsbillede af, hvad der kan være med til at vedligeholde barnets fraværproblematik. Ud fra de indsamlede informationer er det ligeledes muligt, at få et overblik over hvilke ressourcer der er omkring barnet. Disse ressourcer kan være hos barnet selv, familien, skolen eller andre kommunale indsatser. Ved hjælp af case-formuleringen sammensættes et forløb for barnet med udgangspunkt i barnets problematikker.

Elementer i et Back2School-forløb

Back2School-programmets hovedfokus er at få barnet tilbage til normal skolegang ved at reducere de elementer, som er med til at vedligeholde barnets skolefravær. Selve indholdet i Back2School-sessionerne er manualbaseret, men fleksibelt, og består af flere moduler, som den enkelte psykolog sammensætter på baggrund af elevens problematikker. Indsatsen består af 10 sessioner samt en boostersession, hvor barnet og forældrene deltager. Derudover er der fire møder med behandleren, familien og skolen. Forløbet strækker sig over ca. fire måneder (Thastum & Arendt, 2017).

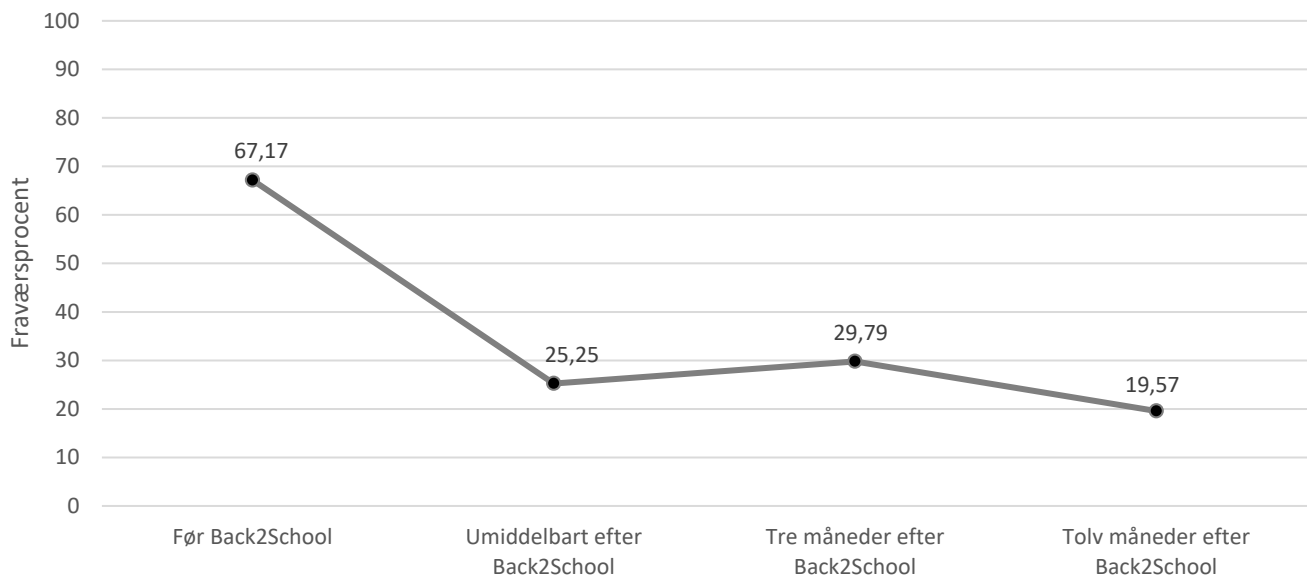
Back2School-programmet er bl.a. baseret på en funktionel model for problematisk skolefravær, hvor fravær ses som vedligeholdt gennem negativ forstærkning (eksempelvis at undgå negative følelser ved at komme i skole) og/eller gennem positiv forstærkning (at opnå noget belønnende uden for skolen. Eksempelvis sove længe, se film, være sammen med forældrene). Back2School-manualen bruges sammen med Mind My Mind-manualen, som bygger på principper fra kognitiv adfærdsterapi og indeholder evidensbaserede metoder til behandling af symptomer på angst, depression, traumerelaterede problemer eller adfældsproblemer (Jeppesen, 2017). På denne måde sammensættes de enkelte forløb efter det enkelte barns problematikker. For alle børn er hovedmålet med forløbet at komme tilbage til en normal skolegang, men derudover inkluderes forskellige delmål, som der arbejdes med sideløbende, for det enkelte barn. Der inkluderes i Back2School ligeledes et mere systemisk perspektiv ved, at skolen indgår som en tæt samarbejdspartner under hele forløbet. Indsatsen foretages af en psykolog fra kommunens pædagogiske psykologiske rådgivning (PPR), som er blevet oplært i metoden og derudover får ugentlig supervision på sine forløb.

Foreløbige resultater for Back2School

I foråret 2017 blev 24 familier inkluderet i en pilotafprøvning af Back2School. Formålet var at evaluere brugbarheden af indsatsen samt på baggrund af de erfaringer, vi gjorde os under pilotstudiet, at optimere indsatsen før starten af det større lodtrækningsforsøg i efteråret 2017.

Ud af de 24 familier, som deltog, var $\frac{1}{4}$ af børnene 100% fraværende i månederne op til start, mens en anden $\frac{1}{4}$ var fraværende fra skolen mere end halvdelen af skoletiden. I alt gennemførte 22 familier alle sessionerne. Både børn og forældre rapporterede efterfølgende stor tilfredshed med forløbene. Familierne udfyldte spørgeskemaer før og efter forløbet samt tre og 12 måneder efter afslutningen. Derudover blev skolernes fraværsregistreringer indhentet for at undersøge effekten af forløbene. Ud fra de kommunale fraværsregistreringer skete der i gennemsnit en signifikant reduktion af skolefravær hos deltagerne fra før indsatsen til efter (som vist i figur 1). Efter et år var fraværet dalet yderligere hos deltagerne. Vi fandt ligeledes, at 17 ud af de 24 børn et år efter behandlingen var i skole mere end 90% af skoletiden. For enkelte børn havde indsatsen ikke den ønskede effekt, og et år efter afslutningen var to børn stadig fuldt fraværende fra skolen. Ved hjælp af familiernes udfyldte spørgeskemaer fandt vi ligeledes, at børnene i gennemsnit oplevede signifikant mindre angst og depressive symptomer, samt at deres generelle sociale og emotionelle udfordringer (målt ved skemaet Strength and Difficulties Questionnaire) var signifikant minimeret. Dette var fastholdt et år efter indsatsens afslutning. Alt i alt viste Back2School-indsatsen sig som meget brugbar for størstedelen af familierne. Indsatsen blev ligeledes evalueret hos de deltagende lærere, og her var tilfredsheden mindre sammenlignet med familierne. Baseret på lærernes evaluering har vi efterfølgende inden opstart af lodtrækningsstudiet ændret i strukturen omkring skolens involvering, sådan at skolen blev involveret så tidlig i forløbet som muligt.

Figur 1: Ændring i deltagernes fraværsprocent

Afsluttende bemærkninger

Skolefravær har en tendens til at øge i omfang og hyppighed, hvis der ikke gribes ind. Jo mere fravær og jo længere fraværsproblematikken har stået på, jo sværere er det typisk at hjælpe eleverne tilbage til en normal skolegang. Men selv om det kan være svært at hjælpe de elever der delvist eller helt har mistet kontakten med skolesystemet, så er det ikke umuligt, hvilket f.eks. Back2School indsatsen er et eksempel på. Elever med problematisk fravær udgør en forskelligartet gruppe hvor fraværet hos den enkelte elev kan have forskellige årsager og funktioner. En indsats, der kan være til hjælp for så mange som muligt af disse elever skal derfor være baseret på en grundig udredning og forståelse af den enkelte elevs unikke problem, samt indeholde et katalog af metoder der kan rettes mod disse forskelligartede problemer. Back2School indsatsen er et forsøg på at udvikle en sådan fleksibel og modulær indsats. Pilotafprøvning viste stor tilfredshed blandt de deltagende familier og god effekt på børnenes fraværsniveau og trivsel. Det tyder således på, at Back2School kunne være et model for at hjælpe elever, hvis fravær har udviklet sig til et problem. Den vigtigste indsats for at hjælpe elever med problematisk skolefravær, er imidlertid det forebyggende arbejde der bør sættes i gang før fraværet bliver til et problem. Generelt skal skolefravær ses som et akut symptom, som kræver umiddelbar handling for at undgå, at omfanget af fraværet og konsekvenserne af disse øges. Ledere inden for skole og uddannelsessektoren, anbefales først og fremmest at have øget fokus på skolefravær, samt etablere en systematisk, kontinuerlig monitorering af skolefravær, sådan at der kan igangsættes en tidlig indsats. Med en sådan monitorering er det nødvendigt, at der fastsættes nogle generelle

kriterier for, hvornår elevernes fravær viser et mønster eller når et niveau, som skønnes at være problematisk. På denne måde vil en fast procedure for videre handling kunne igangsættes, så snart en elev opfylder kriterierne for bekymrende fravær.

Litteratur

- Attwood, G., & Croll, P. (2006). Truancy in secondary school pupils: Prevalence, trajectories and pupil perspectives. *Research Papers in Education*, 21(4), 467-484.
- Carroll, H. C. M. (2010). The effect of pupil absenteeism on literacy and numeracy in the primary school. *School Psychology International*, 31(2), 115-130.
- Christle, C. A., Jolivette, K., & Nelson, C. M. (2007). School characteristics related to high school dropout rates. *Remedial and Special Education*, 28(6), 325-339.
- Gottfried, M. A. (2014). Chronic absenteeism and its effects on students' academic and socioemotional outcomes. *Journal of Education for Students Placed at Risk*, 19(2), 53-75.
- Heyne, D., Gren-Landell, M., Melvin, G., & Gentle-Genitty, C. (2018). Differentiation between school attendance problems: Why and how? *Cognitive and Behavioral Practice*, (in press).
- Ingul, J. M., Havik, T., & Heyne, D. (2018). Emerging school refusal: A school-based framework for identifying early signs and risk factors. *Cognitive and Behavioral Practice*, (in press).
- Jeppesen, P. (2017). NCT03535805 (Transdiagnostic, cognitive and behavioural intervention for school-aged child with emotional and behavioural disturbances) *ClinicalTrials.gov*. Lokaliseret den 14. januar 2018 på: <https://clinicaltrials.gov/ct2/show/NCT03535805?term=jeppesen&rank=4>
- Kearney, C. A. (2008a). An interdisciplinary model of school absenteeism in youth to inform professional practice and public policy. *Educational Psychology Review*, 20(3), 257-282.
- Kearney, C. A. (2008b). School absenteeism and school refusal behavior in youth: A contemporary review. *Clinical Psychology Review*, 28(3), 451-471.
- Lomholt, J. J., Arendt, J. N., Bolvig, I., & Thastum, M. (2019). Children with low school attendance: Investigating contextual and individual risk factors. Arbejdsrapport. Aarhus: Aarhus Universitet.
- Thastum, M., & Arendt, K. B. (2017). *Back2School: Manual til behandling af børn med bekymrende skolefravær*. Aarhus: Psykologisk Institut, Aarhus Universitet.
- Thastum, M., Johnsen, D. B., Silverman, W. K., Jeppesen, P., Heyne, D. A., & Lomholt, J. J. (2018). The Back2school modular cognitive behavioral intervention for youths with problematic school absenteeism: Study protocol for a randomized controlled trial. *Trials* (in press).

Undervisningsministeriet (2018). Elevfravær 2017/2018. *Undervisningsministeriet, Styrelsen for IT og læring*. Lokaliseret den 14. januar 2019: <https://uvm.dk/-/media/filer/uvm/stat/pdf18/181107-notat-elevfravaer-2017-2018.pdf>.

Accepted Manuscript